

and National Gallery of Denmark, which make the adventure of delving into the Danish history of staged *turqueries* highly appealing for the reader throughout the entire book. Holm ends his work with a bibliography comprised of highly valuable primary sources as well as the vast secondary literature in a number of languages.

The translation into English of this meticulous dramatic analysis of a specific aspect of Danish cultural and theatrical history is a true asset for reading in the field of cultural studies, because it also presents the reader with the *richesse* of the primary sources in the Danish archives. Bent Holm, throughout this panorama of theatre history, theatricality, and performativity, as well as political and diplomatic history, provides the reader "the big picture," one easily followed and grasped even by the reader unfamiliar with this topic --; Holm depicts it as clearly as he sees it. One must state that Gaye Kynoch's meticulous translation, rendered by her excellent command of the specialist field-terminology and her lucid language works very well for the reader and merits appreciation.

Hollitzer Verlag did a praiseworthy and masterful work to bring this book in the service of the English-speaking scholarly world of theatre and cultural studies. This work of sterling merit is highly recommended, and Bent Holm should be both read and praised as a cultural historian. *The Taming of the Turk: Ottomans on the Danish Stage 1596-1896* may be considered one of the essential readings for scholars and researchers in cultural studies, in theatre history as well as in Ottoman studies.

Suna Suner

Virgil Coman (ed.), Ahmet Yenikale (Osmanlı Türkçesinden aktaran),

Dobrogea în izvoare cartografice otomane (sec. XVI-XIX) [Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca (XVI. – XIX. yy.)],

București: Editura Etnologica, 2015, 104 s., ISBN 978-973-8920-82-8.

Osmanlıların 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlar ve Avrupa'daki topraklarından tamamen çekilme sürecinin son halkalarından birisi de Dobruca'nın 1878 yılında elden çıkmasıdır. Berlin Antlaşması'yla son bulan dört

yüzyıllık Osmanlı hakimiyetinin ardından Romanya ülke olarak birliğini sağlamıştır. Bölgenin yeni hakimi olan Romanya Krallığının Müslüman unsurlara hoşgörüyle yaklaşması mevcut Müslüman-Türk varlığının Dobruca topraklarındaki hayatini sürdürmesine neden olmuştur. Öyle ki 20. yüzyılın başında bölgenin hakim nüfus unsuru olan Müslümanlar (Türk-Tatar nüfus), iki ülke arasındaki ilişkilerde hep bir köprü rol oynamış ve günümüzde stratejik ortaklık derecesine yükselmiş olan diplomatik ilişkilerin olumlu yöne evrilmesine büyük katkı sağlamışlardır.

Oğuz Türkleri ve Kırım Tatar Türklerinin yaşadığı bölgedeki Osmanlı varlığına dair çalışmalar az olmasa da, bölgenin Osmanlı haritalarında ne şekilde yer aldığına dair derli toplu bir çalışmanın mevcudiyeti kısa zaman öncesine kadar söz konusu değildi. Lakin, Köstence Milli Arşivler Müdürü Dr. Virgil Coman'ın fikir babası olduğu, Köstence Ovidius Üniversitesinde Türkiye'den görevlendirilen Türkçe Okutmanı Yardımcı Doçent Dr. Ahmet Yenikale'nin haritalardaki Osmanlıca metinlerin günümüz Türkçesine çevrilmesini üstlendiği ve 22 haritanın Dobruca bölgesiyle alakalı kısımlarının ele alındığı çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Köstence Başkonsolosluğu, Romanya Demokrat Türk Birliği ve Dobruca Türk İş Adamları Derneğinin destekleriyle 2015 Eylülünde basılmış ve bu alandaki boşluğu doldurmaya başlamıştır.

Virgil Coman'ın giriş yazısında belirttiği üzere XIV. yüzyıldan itibaren Osmanlılar Eflak'a ve Dobruca'ya gelmişler ve bu bölgelerdeki fetihlerine başlamışlardır. XV. yüzyıla gelindiğinde Tuna-Karadeniz bölgesinin büyük kısmı Osmanlı hakimiyeti altına girmiş idi. Uç vilayet, uç beylik olarak da adlandırılan Dobruca'nın kaynaklarda *Dobrogea ugi* ya da *Dobrogea vilâyeti, el-i, il-i* olarak yer aldığı Rumen toponimi tarihçileri tarafından tespit edilmiştir. Dobruca olarak tanımlanan coğrafya Tuna ile Karadeniz arasındaki topraklar ile Rusçuk-Varna'nın kuzeyinde kalan bölgedir. Bu yüzyıldan Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinden çıktığı 1878 yılına değin Dobruca bölgesi, Rumeli Beylerbeyliğine bağlı Silistre Sancağına dahil olmuştur. Rumen tarihçiler tarafından yapılmış kimi çalışmalarla ortaya çıkarılmaya çalışılsa da, Dobruca bölgesinin Osmanlı dönemindeki iktisadi, idari ve toplumsal yapısı yeterince çalışılmış bir konu değildir. En azından Osmanlı arşivlerindeki kaynakların çalışmalara dâhil edilme oranının düşük olduğu kitabın koordinatörü Coman tarafından da haklı olarak ifade edilmektedir.

Daha önceleri Başbakanlık Arşivlerinde buldukları iki Köstence haritasını Doina Pauleanu ile birlikte yayımlayan Coban, harita ve planların bir bölgenin yerleşim yerlerinin isimler, yer şekilleri, hidrografi durumları gibi hususlarda

vereceği bilgiler açısından önemli olduğunu öne sürmektedir (s. 6). Tarihi haritaların mekân çalışmalarında okuma şekillerinden bahsedilmediği¹ çalışmanın önemi, bölgeye ait Osmanlılar tarafından ya da Osmanlı İmparatorluğu döneminde çizilmiş 22 harita ve planın tarihi akış içerisindeki serüvenini ortaya çıkarmasıdır. Ayrıca hali hazırda bazı şehir ve kasabaların Türkçe isimlerini muhafaza ettikleri düşünüldüğünde, Osmanlı dönemindeki toponiminin takip edilebilmesi açısından da *Kitâb-ı Bahriye*'den başlayarak 19. yüzyılda çizilmiş savaş haritalarına kadar çeşitlilik içermesi bakımından önemli bir çalışmadır. Coman, verdiği bilgilerde bu haritaların dolaşıma sunulmasındaki esas amacın Dobruca'daki şehir ve kasaba isimlerinin, coğrafi şekil adlarının, liman vb. yer isimlerinin Osmanlı dönemindeki isimlerinin daha iyi tespit edilmesi olduğunu ifade etmektedir (s.10). Haritalar T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Genelkurmay Başkanlığı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Taksim Atatürk Kitaplığı koleksiyonlarından proje koordinatörüne T.C. Köstence Başkonsolosluğu aracılığıyla ulaştırılmış ve kronolojik sıraya dizilerek basılmışlardır. Basım sürecinde harita ya da planın önce tümü, ardından da Dobruca bölgesine ait öne çıkarılması gereken bir bölüm gösterilmiştir. Haritada geçen isimler numaralandırılarak hem Osmanlıcası günümüz Türkçesine çevrilmiş, hem de günümüzdeki Romence isimleri belirtilmiştir. Bazı haritalarda yer alan Dobruca bölgesi dışındaki yer isimleri de italik harflerle yazılmıştır.

Eser şu harita ya da planları ihtiva etmektedir:

1. Kitâb- Bahriye, Bahr-i Siyah Kısmı, 16. yüzyıl, Piri Reis
2. Kitâb-ı Bahriye, Varna Kalesi ve Karaburun Kısmı, 16. yüzyıl, Piri Reis
3. Ressam Mustafa tarafından 1768 yılında çizilen Karadenizin kuzeyi ve Doğu Avrupa temalı Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), Emanet 8410-2=865-2 numaralı harita
4. Dobruca Ovası Haritası, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), HRT.0044 numaralı Silistre Kalesinden Karadeniz'e kadar kale, kasaba ve Tuna nehri kollarını gösteri konulu 18. yüzyıl haritası (30 adet yer ismi mevcuttur bu haritada)

¹ Harita okuma biçimlerinin sosyal ve kültürel tarihçilik açısından ele alındığı yakın dönem bir çalışma için bakınız, Palmira Brummett, *Mapping the Ottomans: Sovereignty, Territory and Identity in the Early Modern Mediterranean* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

5. Eflak, Boğdan, Erdel Haritası, BOA, HRT. 0037 numaralı 18. yüzyıl haritası. Bu haritada da 18 yer ismi mevcuttur Dobruca bölgesi ve dışından.

6. Harita-i Memâlik-i Eflâk, BOA, HRT. 0045 numaralı harita. Bu haritada 9 yer ismi gösterilmektedir.

Bu haritanın kenarlarındaki Osmanlıca yazılmış notların da çevrimyazısının yayımlanması haritanın okunmasını ikmal edecek, tamamlayacak bir husus olacak imiş. Sadece yer adlarına odaklanmış olan Coman, haritanın kenarlarındaki notların yayınlanmasından sarf-ı nazar etmiş ve de eserin daha da iyi anlaşılmasının önüne geçmiştir.

7. Kuzey Avrupa Haritası, 18. yüzyıl TSMA Emanet 1551 – 2 = 450-23 numaralı harita. Bu haritada da 14 yer ismi zikredilmiş ve yine harita kenarlarındaki notlardan bahsedilmemiştir. Bu haritanın kapsamı geniş olup, özellikle Dobruca ve çevresindeki bölgelerin isimlerine odaklanılmıştır.

8. İngilterî Mustafa Ağa tarafından 1769 yılında çizilmiş olan Sultan III. Mustafa zamanı Karadeniz'in Kuzeyi ve Doğu Avrupa Haritası, TSMA E.8410-3=865-91 numaralı harita. Bu harita da 16 yer ismi zikredilmiş, haritanın altı kısmındaki Osmanlıca not çevrimyazısı ve Rumence tercümesiyle verilmiştir.

9. 19. yüzyıl Tuna Deltası Haritası, BOA, HRT. 0038 numaralı harita. Tuna deltasında bulunan 48 yerin ismini vermiştir. Bu isimlerden bazıları bugün de aynı şekilde kullanılmaktadır. (Tulça, Sulina, Karaorman gibi.)

10. 19. yüzyıl Tuna Havzası haritası. Genelkurmay Başkanlığı Harita Genel Komutanlığı Arşivi DB-225 nolu harita. Bu harita da 31 yer içermektedir.

11. Ahmed Sırrı Efendi tarafından 1854 tarihinde çiziline Tuna'nın içindeki adalar ile Eflâk bölgesindeki muharebe meydanları ve karakollar haritası. Genelkurmay Başkanlığı Harita Genel Komutanlığı Arşivi DB-215 nolu harita. Bu haritayı aslında Avusturya yüzbaşlarından Engarrem namında bir zât çizmiş ve Viyanâ'da tahsilde bulunan Sırrı Efendi de tercüme etmiştir. Tuna'nın sağında ve solunda olan adaların fihristlerini de ihtiva etmektedir. Bu detaylı haritadan Tuna'nın sağ kolunda kalan ve Dobruca sınırları içinde yer alan yirmi dört yerin ismine yer verilmiştir.

12. Eğrikapılı Mahmud Efendi, Köstence-Boğazköy arası Karasu havzası kasaba ve köyleri haritası, 19. yüzyıl. BOA, HRT. 0043 no'lu harita. 27 yer ismini havidir.

13. 1859 yılında çizilmiş Rasova-Silistre-Tuna-Köstence haritası. BOA, HRT_h_00258 no'lu harita. Şehir ve yer isimleri Latince geçmekte üzerine Osmanlıca yazılmıştır. Coman, bu haritadan 31 yerin ismini özellikle işaret etmiştir.

14. 1859 tarihli Köstence Kasabasının Bir Bölümünün Haritası başlıklı harita. BOA, Köstence_haritası_genel_sıra_816-0001 numaralı harita. Bu haritadan otuz yedi yer ya da yön bildiriminin eserde zikredildiği gözleniyor. Plan havasında ve idari işler için kullanılmak üzere çizilmiş bir harita izlenimi veriyor ilk elde söz konusu harita.

15. 29 Mart 1859 tarihli Köstence krokisi. BOA, Köstence_haritası_genel_sıra_816-0002 numaralı harita. Bu krokide elli sekiz yer ve yön bilgisi olup kasabanın kadastrounda kullanılmak üzere hazırlandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, "Alakapı'ya ihdâs olunacak istasyon için".. gibi bugünkü adıyla birebir çevirisi olan Poarta Alba kasabasına yapılacak istasyona ayrılmış araziye işaret eden, ya da "Köstence'ye inşa olunacak istasyon için araziye-i miriyyeden olarak dönüm" diyerek şehir planlamacılığı noktasında hazırlanmış bir krokidir.

16. J. Trevor Barkley tarafından 15 Ağustos 1865 tarihinde çizilmiş olan Köstence Limanı Krokisi. BOA, Köstence_limani_genel_sıra_816 numaralı harita. Latince bir krokidir ve herhangi bir yer bilgisine editör işaret etmemiştir.

17. Memleketin Vilâyet-i Mümtâzesi başlıklı 19. yüzyılda kaleme alınmış, Tuna, Sırb ve Edirne vilayetlerini (seçkin vilayetler olarak isimlendirilmiş bu haritada) gösteren harita. BOA, HRT. 0201 no'lu harita. Coman bu haritada Dobruca bölgesi ve etrafından yirmi altı yere işaret etmiş. İçlerinde günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde olsa da tarihi Dobruca bölgesinde sayılan Hacıoğlu Pazarcığı (Dobrich) ve Balçık gibi şehirler de bulunmaktadır.

18. Bulgaristan, Eflak, Boğdan, Rusya Haritası, 19. Yüzyıl. BOA, HRT. 0040 no'lu harita. Bu haritadan altmış altı yere işaret edilmiş, en çok yere işaret edilen haritalardan bir tanesi olarak göze çarpıyor sözkonusu harita.

19. Avrupa Sınır Çizme Komisyonu tarafından 7 Kasım 1878 tarihinde çizilmiş olan Silistre Bölgesi Romanya-Bulgaristan sınırı haritası. BOA, HRT. 0257 numaralı Harita. Fransızcadır dili, Divân-ı Hümâyuna sunulmuştur, Komisyonun başında İngiliz Kaptan Ardagh vardır, 1/3000 ölçeğiyle, Silistre şehrini çizmiş, içindeki Hıristiyan, Türk mezarlıkları, Tuna nehri gibi yerlere işaret etmiştir.

20. Devlet-i Osmaniye-Balkan Muharebesi Darü'l-Harekâtı, 19. Yüzyılda çizilmiş Avrupa-i Osmani haritası. BOA HRT.0169 no'lu harita. Dobruca'dan şehir isimlerine de işaret edilen ama Romanya, Rusya gibi ülkeleri de gösteren bir harita.

21. Osman Mükerrer tarafından 19. Yüzyılda çizilmiş olan Balkanlar haritası. Taksim Atatürk Kitaplığı Hrt_000028 no'lu harita. Tüm Balkanları ihtiva eden bu haritadan editör, Dobruca bölgesi ve çevresinden 82 yere işaret etmiş. Güneyde Varna'dan başlayıp kuzeyde bugünkü Moldova'nın güney sınırları olan coğrafyayı "Besarabya" olarak gösteren yerlerin haritadaki isimleri ve Rumencelerini vermiştir.

22. 19. Yüzyılda kaleme alınmış bir Balkanlar haritası. Rumeli ve Bulgaristan, Sırb, Karadağ ve Yunanistan Darü'l-harb Haritası şeklinde isimlendirilmiş, BOA, HRT. 0171 no'lu harita. Bu geniş haritadan da Dobruca ve Deliorman kesitinden 25 şehir ve coğrafi bölgeyi işaret etmiştir Virgil Coman.

Haritaların kısa bir tasvir ve tavsifinin ardından çalışmanın bölgedeki altı yüzyıllık Türk-Müslüman varlığının şehir isimleri ve coğrafi yer isimlerindeki değişimi göstermesi açısından önemli bir çalışma olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Çalışma sayesinde 16, 18 ve 19. yüzyıllarda hazırlanmış haritalarda ortak geçen isimlerin takibiyle günümüzde Romanya'da kullanılan isimlerin karşılaştırılarak hangilerinin değişmiş, hangilerinin kelime kelime çevrilmiş, hangilerinin de Rumence telaffuza uydurularak Türkçe halinin muhafaza edildiği anlaşılacaktır. Çalışmanın sonuna eklenmiş olan bir sayfalık kısa lügatçe ile de Osmanlı Türkçesinde geçen terim ve sözcüklerin günümüz Türkçesinde ve Rumencedeki karşılıkları verilmiştir.

Günümüzde Oğuz ve Kırım Tatar Türklerinin yaşadığı bölgede, altı yüz yıl boyunca var olmuş bir topluluğun izlerinin şehir, kasaba ve coğrafi şekillerin adlandırılmasında hala varlığını sürdürüyor olması bizce önemlidir ve tarihçilerle etnologların ortak çalışmalarıyla bu izlerin sürdürülmesindeki temel saiklerin neler olduğu daha net anlaşılacaktır. Örnek vermek gerekirse, 18. Haritada geçen Kasımca isminin günümüzde Casimcea şeklinde kullanıldığını, Bulgaristan sınırları içindeki Kaliakra'ya haritada Kılara dendiğini, Beydavud'un Beidaud olarak günümüzde varlığını hala koruduğunu ifade edebiliriz. Örnekleri çoğaltmanın sadece bu eserdeki haritaların çalışılarak dahi mümkün olduğunu ifade edebiliriz, lakin böyle bir çalışma bu yazının sınırları dışındadır. İsimlerdeki bu sürekliliğin farkına varıldığında, yüzyıllar boyunca Osmanlı hakimiyetinde kalmış olan ve hala bunun izlerini taşıyan Dobruca bölgesindeki tarihin idrakine daha iyi varılmış olacaktır. Günümüzde resmi rakamlara göre varlıkları 50.000 civarında olan Türk-Tatar toplumunun da mevcudiyetlerini sürdürmek hususundaki çabalarının birçok tarihi gerekçesinden bir tanesi de yer isimlerinin bir kısmında muhafaza edilen süreklilik olacaktır.

Haşim Koç